

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Блинчики и пельмени – вкусно, быстро и всегда актуально! *Мясной бизнес*. 2007. № 3. С. 80–81.
2. Забашта А.Г. Производство замороженных полуфабрикатов в тесте. Москва: Колос, 2006. 256 с.
3. Линии для производства блинчиков с начинкой от компании ВЕСАМ (Франция). *Мясной бизнес*. 2007. № 3. С. 82–83.
4. Снегур Ф.М., Улицкий З.З. Ассортимент мясных полуфабрикатов. *Мясной бизнес*. № 10. 2004. С. 22–25.
5. Стріха Л.О., Підпала Т.В., Сморочинський О.М. Оцінка впливу технології виробництва на показники м'ясних січених заморожених напівфабрикатів. *Вісник СНАУ*. Суми, 2017. Вип.6. С. 96–101.

УДК 636.74

СЕЛЕКЦІЙНІ ОЗНАКИ СОБАК ПОРОДИ «СЕРЕДНЬОАЗІЙСЬКА ВІВЧАРКА» (САВ) В УМОВАХ АМАТОРСЬКОГО УТРИМАННЯ

Соболь О.М. –к.с.-г.н., доцент,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

У статті відображено результати досліджень собак породи «середньоазійська вівчарка», які утримуються аматорами м. Херсона. Розглянуто оцінки собак різних систем розведення за напрямками агресивної поведінки й основними промірами. Досліджене поголів'я мало оптимальні параметри росту та костистості, високий рівень агресії до людей і собак. Суки відрізнялися незначно меншою агресивністю та більшою схильністю до охорони території.

Ключові слова: собаки, породи, активність, збудливість, флегматичність, урівноваженість, агресія, статевий диморфізм.

Sobol O.M. Selection characteristics of the Middle-Asian shepherd (MAS) breed's dogs in the amateur maintains conditions

В статті отражены результаты исследований собак породы «среднеазиатская овчарка», содержащихся любителями г. Херсона. Рассмотрены оценки собак различных систем разведения в направлениях агрессивного поведения и основных промеров. Исследованное поголовье имело оптимальные параметры роста и костистости, высокий уровень агрессии к людям и собакам. Суки отличались незначительно меньшей агрессивностью и более высокой склонностью к охране территории.

Ключевые слова: собаки, породы, разведение, активность, возбудимость, флегматичность, уравновешенность, агрессия, промеры.

Sobol O.M. Selection characteristics of the Middle-Asian shepherd (MAS) breed's dogs in the amateur maintains conditions

The article reflects the results of studying of the breeding of Central Asian shepherd dogs contained by amateurs of the city of Kherson. The data of evaluation of dogs of different systems of breeding according to directions of the aggressive behavior and basic measures are considered. The studied population had the optimal parameters of growth and bony index, a high level of aggression to humans and dogs. Females differed by less aggression and the higher propensity to territory protection.

Key words: dogs, breeds, breeding, activity, excitability, phlegmatic, balance, aggression, measurements.

Постановка проблеми. Алабай (середньоазійська вівчарка) – одна з найдавніших порід собак, що зародилася в Середній Азії й дійшла до нас практично в первинному вигляді. За час свого існування середньоазійські вівчарки використовувалися головним чином для охорони худоби, караванів і житла хазяїна, піддававшись жорсткому природному відбору. Важкі умови існування й постійна боротьба з хижаками сформували зовнішній вигляд і загартували характер собаки, зробили її сильною, безстрашною, навчили економно витратити сили. У місцях одвічного мешкання середньоазійські вівчарки використовуються переважно як караульні собаки, а також для охорони стад від хижаків. Заводська ж робота із цією породою була розпочата в СРСР у 1930-х рр. Собаку передбачалося масово використовувати для охорони державних об'єктів, але через складність психології породи завдання масового дресирування було визнане важким.

У сучасному розумінні робочих якостей собак основне призначення породи – охорона й захист, і саме це мається на увазі, коли говорять про робочі якості середньоазійської вівчарки. Сьогодні охоронні якості середньоазійської вівчарки – найбільш затребувані в породі. Собаки, нездатні дати відсіч двоногому або чотириногу супротивникові, не розглядаються як істинні вовкодави й не повинні брати участь у розведенні, які б титули вони не мали [1, с. 4–6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині алабай (середньоазійська вівчарка) – одна з найбільш затребуваних порід. Її характеризує вірність, відданість, непідкупність у якості охоронця. Природно, що фізіологічним підґрунтям останніх є певні якості вищої нервової діяльності (далі – ВНД).

Перші дослідження ВНД середньоазійських вівчарок було проведено в Інституті фізіології ім. І.П. Павлова (Ленінград). Шість чистокровних середньоазійських вівчарок були придбані інститутом восени 1957 р., і впродовж 1958–1959 рр. здійснювалося визначення типу їх вищої нервової діяльності за харчовою секреторною методикою із застосуванням основних випробувань за Малим стандартом. Усі вони були віднесені до сильного, урівноваженого, інертного типу нервової системи (флегматики) [2, с. 14, 17].

У дослідженнях О.П. Мазовера середньоазійські вівчарки, що в масі мають інертний тип ВНД, різко відрізнялися за поведінкою. Частина з них, що має оборонну реакцію в активній формі, сміливо й відкрито кидається на ворога, без гавкату, хватаючи його своїми потужними щелепами, інша частина (злісно-боязкі тварини) нападає «нишком», по-звіриному підбираючись, підповзаючи до ворога, і, нарешті, трапляються собаки надзвичайно чуйні, що піднімають гучний гавкіт під час наближення чужого, біжать йому назустріч і поступово, крок за кроком, відступають до своєї отари чи юрти, і тільки там, на їхній території, ворогові загрожує небезпека познайомитися з іклами цих пильних сторожів. Це більш збудлива, нервовіша частина собачої зграї. І всі вони виявляються потрібними і вносять свій вклад в охорону території отари [2, с. 170].

Експрес-діагностами обстежувалося значно більше число собак, причому в цих випробуваннях швидше виявлялася переважаюча реакція, ніж тип ВНД. Так, Ю.Н. Пильщиків у 1971–1973 рр. досліджував наявність господарсько-корисної оборонної реакції в активній формі в собак декількох порід. Для цієї мети він застосував методику Л.В. Крушинського. Згідно з нею кількісна і якісна оцінка реакції собаки на нападаючу людину давалася за семибальною шкалою (від повної відсутності активної форми оборонної реакції до максимального прояву

агресії). Ю.Н. Пильщиковим перевірялися пастуші собаки, що живуть в умовах чабанської бригади в повній ізоляції від собак, раніше навчених караульній службі. Відсутність злоби продемонстрували 3,0% середньоазійських вівчарок, 7,0% – кавказьких, 30,0% – південноросійських і 85,0% – коллі. Високий рівень активно-оборонної реакції (далі – АОР) мали 83,0% середньоазійських вівчарок, 75,0% – кавказьких, 64,0% – південноросійських і 7,0% – коллі [2, с. 172; 3, с. 64].

А.К. Бушняк вважає, що середньоазійські вівчарки за стандартом належать до грубого типу конституції, якому відповідає такий тип вищої нервової діяльності, як сангвінік, а саме: рухливість, сила й урівноваженість нервових процесів висока, стійка й рівномірна. Це проявляється в тому, що за своєю поведінкою середньоазійці чисто генетично в основній масі спокійні, не метушливі й мають бути такі. Якщо вони реагують на подразник, то реакція досить тривала, відвернути їхню увагу можна лише усуненням чинника, що її спричинив, або сильнішим подразником [4, с. 27–28].

Постановка завдання. У Херсонській області, як і в усій Україні, середньоазійська вівчарка користується великою популярністю й належить до найпоширеніших порід. Аматори утримують собак систем розведення FCI та UCI й умовно породних тварин, які мають чіткий фенотип породи без наявності повної племінної документації. Проте не проводилося досліджень із виявлення поведінкових особливостей собак різних статей, що звужує можливості для оцінки працездатності, проведення племінної роботи з породою в регіоні та загальної поведінкової оцінки тварин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріалом для проведення досліджень було поголів'я собак породи САВ, які утримуються аматорами м. Херсона. За даними таблиці 1 досліджене поголів'я становило 48 голів, найбільше були представлені собаки від непланових парувань (39,6%), далі йшли представники FCI (33,3%), найменш чисельними були собаки, отримані під час розведення в системі UCI (27,1%). За статтю серед поголів'я переважали кобелі (58,3%), суки становили 41,7%.

Метою дослідження було вивчення різниці для кобелів і сук у фізіолого-поведінкових ознаках, на яких ґрунтується утримання та використання собак породи САВ у якості охоронця майна й особисто власника.

Таблиця 1

Розподіл дослідженого поголів'я

Стать	Система розведення			Усього	Система утримання, %	
	FCI	UCI	Умовно породні (від непланових парувань)		вольєрна	квартирна
Кобелі	9	8	11	28	42,9	57,1
Суки	7	5	8	20	65,0	35,0
Усього	16	13	19	48	53,4	46,5

Собак оцінювали за 3 групами поведінкових ознак:

– фізіологічними особливостями (загальна активність, збудливість, схильність до гавкання, флегматичність, урівноваженість);

– напрямами агресивної поведінки (агресивність до собак, агресивність до людини, агресивність до дітей, агресивність до хазяїна, агресивність до членів родини, небезпека для оточуючих, захист власника, захист території);

– промірами висоти в холці й обхвату п'ястку відповідно до стандарту породи (відповідність екстер'єру діючому стандарту, відповідність характеру діючому стандарту, ступінь розчарування в породі власника) [5, с. 1–6].

Перші 2 групи ознак оцінювали залежно від статі, третю – одночасно для обох статей.

Середньоазійські вівчарки мають урівноважено-спокійний тип вищої нервової діяльності, для якого характерні рухливість, висока, стійка й рівномірна сила й урівноваженість нервових процесів. Реакція на подразники в цих собак досить тривала, і відвернути їх увагу можна або усуненням провокувального чинника, або сильнішим подразником [5, с. 10].

За даними таблиці 2, собаки породи САВ мають середні показники загальної активності, частка собак із відсутньою або слабкою активністю становила 45,00–57,14%, що добре співвідноситься з показниками помірної та значної флегматичності тварин (40,00–49,27%).

Таблиця 2

Частота ознак, які характеризують фізіологічні особливості

Ознаки	Ступінь вираження ознаки							
	Відсутня		Слаба		Помірна		Значна	
	гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%
Кобелі								
Загальна активність	7	25,00	9	32,14	2	7,13	10	35,73
Збудливість	2	7,13	5	17,86	9	32,14	12	42,87
Схильність до гавкання	0	0,00	13	46,43	9	32,14	6	21,43
Флегматичність	2	7,13	9	32,14	6	21,43	11	39,29
Урівноваженість	1	3,57	5	17,86	6	21,43	16	57,24
Суки								
Загальна активність	5	25,00	4	20,00	6	30,00	5	25,00
Збудливість	3	15,00	3	15,00	8	40,00	6	30,00
Схильність до гавкання	0	0,00	4	20,00	11	55,00	5	25,00
Флегматичність	2	10,00	6	30,00	6	30,00	6	30,00
Урівноваженість	0	0,00	7	35,00	8	40,00	5	25,00

Більшість собак (65,00–78,67%) мають помірні та високі показники врівноваженості. Проте собаки зберігають властивий породі «вибуховий» характер прояву агресії, тому показники помірної та високої збудливості сягають 70,00–75,01%. Схильність до гавкання має більшість дослідженого поголів'я. Помірне та високе вираження ознаки мали 60,72–80,00% собак, нижчий показник характерний для кобелів, вищий – для сук. У цілому за більшістю ознак для собак характерний певний статевий диморфізм. Кобелі виявилися менш активними, менш

схильними до гавкання, ніж суки. Натомість суки менш урівноважені. За іншими ознаками різниця між собаками різних статей незначна.

Історично склалося так, що серед собак породи САВ трапляються собаки з різними переважаючими формами агресії. За даними таблиці 3, більшість кобелів мала високу агресію до собак (64,29%), до людини (53,56%), повну відсутність агресії до хазяїна (75,00%) і членів родини (67,88).

Таблиця 3

Частота різних форм агресії в кобелів

Ознаки	Ступінь вираження ознаки							
	Відсутня		Слаба		Помірна		Значна	
	гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%
Агресивність до собак	1	3,57	1	3,57	8	28,57	18	64,29
Агресивність до людини	4	14,29	5	17,86	4	14,29	15	53,56
Агресивність до дітей	19	67,88	8	28,57	1	3,57	0	0,00
Агресивність до хазяїна	21	75,00	6	21,43	1	3,57	0	0,00
Агресивність до членів родини	19	67,88	5	17,86	3	10,72	1	3,57
Небезпека для оточуючих	8	28,57	8	28,57	3	10,72	9	32,14
Захист власника	2	7,14	3	10,72	10	35,72	13	46,42
Захист території	4	14,29	1	3,57	6	21,43	17	60,71

Більшість собак (83,14%) мали помірну та значну схильність як до захисту території, так і до захисту власника. Виходячи з вищезазначеного, досліджене поголів'я мало типову для породи поведінку, де одночасно має місце спокійна реакція на зовнішнє середовище та можливість швидко відповісти на зовнішні загрози. Завдяки певній флегматичності собак (40,00–49,27%) вони легко переносять різноманітні умови утримання. Досліджене поголів'я утримувалося на прив'язі, у вольєрах і квартирах. Більшість собак має помірну та значну схильність до гавкання (60,72–80,00%).

Між кобелями та суками є певна різниця в прояві різних видів агресії (табл. 4). Серед собак із відсутньою або слабкою схильністю до захисту власника кобелів було 17,92%, сук – 30,00%. Відсутність або слабку схильність до захисту території проявляли лише 10,00% сук і 17,86% кобелів. Отже, захисні здібності сук більшою мірою спрямовані на захист території, а кобелів – на захист власника.

Таблиця 4

Частота різних форм агресії в сук

Ознаки	Ступінь вираження ознаки							
	Відсутня		Слаба		Помірна		Значна	
	гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%
Агресивність до собак	1	5,00	6	30,00	6	30,00	7	35,00
Агресивність до людини	2	10,00	5	25,00	5	25,00	8	40,00
Агресивність до дітей	9	45,00	8	40,00	2	10,00	1	5,00
Агресивність до хазяїна	17	85,00	3	15,00	0	0,00	0	0,00
Агресивність до членів родини	14	70,00	4	20,00	0	0,00	2	10,00
Небезпека для оточуючих	6	30,00	4	20,00	4	20,00	6	30,00
Захист власника	2	10,00	4	20,00	3	15,00	11	55,00
Захист території	0	0,00	2	10,00	1	5,00	17	85,00

Несподівано високою виявилася серед сук агресія до дітей (помірний і значний ступінь проявили 15,00% сук і лише 3,57% кобелів). Основна причина цього явища – провокативна поведінка дітей щодо сук у другій половині вагітності та в період вигодовування цуценят.

Переважає більшість собак обох статей не проявляла агресії щодо хазяїна, дітей або членів родини, не було зафіксовано жодного випадку укусів.

Як було сказано вище, у поголів'ї представлено 3 системи розведення. За даними таблиці 5, висота кобелів у холці коливалася в межах 68,5–69,9 см, обхват п'ястку – 14,2–14,4 см; серед сук коливання становили 65,4–67,3 та 13,3–13,5 см, тобто коливання були незначними. У цілому собаки FCI були більшими.

Таблиця 5

Основні селекційні ознаки собак різних систем розведення

Система розведення	Проміри, см		Індекс костистості	Середня оцінка агресії
	висота в холці	обхват п'ястку		
Кобелі: FCI	69,89 ±1,71	14,33±0,53	20,52±0,75	3,04±0,16
UCI	68,50±2,63	14,38±1,13	20,96±1,04	3,13±0,24
Умовно породні	69,64±2,64	14,18±0,74	20,36±0,59	3,35±0,34
Кобелі в цілому	69,64 ±2,51	14,36 ±0,81	20,62 ±0,79	3,25 ±0,31
Суки: FCI	67,29 ±2,33	13,29 ±0,61	19,74 ±0,23	2,83 ±0,16
UCI	65,40 ±1,28	13,40 ±0,48	20,49 ±0,51	3,24 ±0,29
Умовно породні	66,13 ±3,13	13,50 ±0,50	20,43 ±0,32	3,20 ±0,20
Суки в цілому	66,35 ±2,49	13,40 ±0,54	20,20 ±0,47	3,08 ±0,27

Собаки планового розведення дещо поступалися за рівнем агресії умовно породним (2,83 бали), але в цілому рівень агресії коливався в межах 3,04–3,35 балів.

Для сук відмічене перевищення за проміром висоти в холці в розведення FCI, обхвату п'ястку – в умовно породних, проте найкращий показник костистості мали собаки розведення UCI. Як і для кобелів, найменший рівень агресії відмічений для собак розведення FCI, найвищий (на відміну від кобелів) – для собак розведення UCI.

У цілому досліджене поголів'я мало оптимальні параметри росту й костистості та незначний рівень агресії (середні рівні агресії становили для кобелів 3,25, для сук – 3,08 балів).

Отже, поголів'я всіх систем розведення мало близькі показники основних селекційних ознак. Як показують відомості таблиці 6, собаки розведення FCI мали найменші показники агресивності до людини (3,67–3,71), до собак (3,57–4,33) і близькі до середніх показники агресії до дітей (2,33–2,43) і до хазяїна (2,14–2,22).

Таблиця 6

Оцінка прояву форм агресії в собак різних систем розведення

Система розведення	Прояв форми агресії (бали)				
	Агресивність до людини	Агресивність до собак	Агресивність до дітей	Агресивність до хазяїна	Агресивність до членів родини
	Кобелі				
FCI	3,67±1,00	4,33±0,53	2,33±0,40	2,22±0,31	2,67±0,67
UCI	4,38±0,94	4,50±0,75	2,25±0,38	2,13±0,22	2,25±0,38
Умовно породні	4,18±0,89	4,55±0,66	2,45±0,58	2,36±0,53	3,18±0,45
У цілому	4,04±0,99	4,48±0,69	2,40±0,48	2,32±0,43	2,76±0,64
	Суки				
FCI	3,71 ±0,82	3,57 ±0,94	2,43 ±0,49	2,14 ±0,24	2,29 ±0,41
UCI	4,20±0,64	4,20±0,64	2,80±0,64	2,20±0,32	2,80±0,96
Умовно породні	4,25±0,75	4,13±0,66	2,88±0,88	2,13±0,22	2,63±0,78
У цілому	4,05±0,76	3,95±0,77	2,70±0,70	2,15±0,26	2,55±0,72

Умовно породні собаки мали найвищі показники агресії до людини, до собак і до дітей (4,18–4,25; 4,13–4,55; 2,45–2,88 бали). За показниками агресії до хазяїна та до членів родини не було виявлено певних закономірностей. Серед сук щодо агресії до хазяїна собаки всіх систем розведення мали близькі оцінки, серед кобелів переважали умовно породні собаки. Щодо агресії до членів родини переважали умовно породні кобелі, серед сук – собаки UCI (3,18 і 2,8 бали відповідно).

Висновки і пропозиції. Досліджене поголів'я собак породи «середньоазійська вівчарка» має типову поведінку. Більшість кобелів мала високу агресію до собак (64,29%), до людини (53,56%), повну відсутність агресії до хазяїна (75,00%) і членів родини (67,88%). Суки відрізнялися меншою агресивністю

(відповідні показники 35,00% і 40,00%); повну відсутність агресії до хазяїна та членів родини показало 85,00% та 70,00%. Високою виявилася серед сук агресія до дітей (помірний і значний ступінь проявили 15,00% сук і лише 3,57% кобелів).

Захисні здібності сук були більшою мірою спрямовані на захист території, а кобелів – на захист власника (серед собак із відсутньою або слабкою схильністю до захисту власника кобелів було 17,92%, сук – 30,00%, відсутність або слабку схильність до захисту території проявляли лише 10,00% сук і 17,86% кобелів). Також, на відміну від кобелів, несподівано високою виявилася агресія до дітей серед сук (помірний і значний ступінь проявили 15,00% сук і лише 3,57% кобелів).

У зв'язку з тим, що в сучасних умовах переважна більшість собак належить приватним аматорам, досліджене поголів'я собак отримане в трьох системах розведення: FCI, UCI і непланових паруваннях чистопородних собак, від яких народжувалось умовно породне поголів'я. Найбільше були представлені умовно породні собаки (39,6%), далі йшли представники FCI (33,3%) найменш чисельними були представники системи UCI (27,1%).

Досліджене поголів'я всіх систем розведення мало оптимальні параметри росту та костистості й незначний рівень агресії – середні рівні агресії становили для кобелів 3,25, для сук – 3,08 бали. Усе поголів'я має високий рівень однорідності за промірними показниками (для кобелів коливання проміру висоти в холці – 68,5–69,9 см, обхвату п'ястку – 14,2–14,4 см; серед сук коливання становили 65,4–67,3 та 13,3–13,5 см).

Кобелі планового розведення дещо поступалися за рівнем агресії умовно породним, але в цілому рівень агресії коливався в межах 3,04–3,35 бали.

У цілому поголів'я всіх систем розведення мало близькі оцінки прояву різних форм агресії. Собаки розведення FCI мали найменші показники агресивності до людини (3,67–3,71), до собак (3,57–4,33) і близькі до середніх показники агресії до дітей (2,33–2,43) і до хазяїна (2,14–2,22). Умовно породні собаки мали найвищі показники агресії до людини, до собак і до дітей (4,18–4,25; 4,13–4,55; 2,45–2,88 бали).

У зв'язку з недостатньою кількістю собак особливості собак різних систем розведення не мали вірогідної різниці, тому в подальших дослідженнях необхідно сформувати досить чисельні групи та дослідити вплив системи утримання собак на промірні параметри та прояв агресії різних форм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шкляев А.Н. Алабай – среднеазиатская овчарка. Москва, 2014. 144 с.
2. Калинин В.А., Иванова Т.М., Морозова Л.В. Отечественные породы служебных собак азиатского происхождения. Москва, 1992. 190 с.
3. Пильщиков Ю.Н. Содержание и дрессировка пастушьих собак: Метод. рекомендации для работников овцеводства. Ставрополь: ВНИИОК, 1986. 72 с.
4. Бушняк А.К. Среднеазиатская овчарка. *Мир собак*, 2003. № 6. С. 27–31.
5. Среднеазиатская овчарка. Физиологические особенности породы. URL: <http://www.zooclub.ru/dogs/porod/1071-3.shtml> (дата звернення 12.10.2017).
6. Среднеазиатская овчарка. *Собачий остров: Благотворительный фонд «Верность»*, 2012. № 2(16). С. 10–13.